

Sygn. akt I USKP 142/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 października 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)

SSN Krzysztof Rączka

SSN Krzysztof Staryk (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania M. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Kielcach
o zasiłek chorobowy,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 18 października 2022 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w Kielcach
z dnia 26 czerwca 2020 r., sygn. akt V Ua 86/19,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Kielcach w wyroku z dnia 20 sierpnia 2019 r., sygn. akt IV U 346/19, oddalił odwołania M. K. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Kielcach (dalej jako: ZUS lub organ rentowy) z dnia: 25 marca 2019 r., 6 maja 2019 r. i 3 czerwca 2019 r. – odmawiających przyznania wnioskodawczyni zasiłków chorobowych.

W wyroku z dnia 26 czerwca 2020 r., sygn. akt V Ua 86/19, Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń w Kielcach oddalił apelację M. K..

Sąd drugiej instancji zaaprobował ustalenia faktyczne zaskarżonego apelacją wyroku, zgodnie z którymi wnioskodawczyni jest osobą współpracującą z płatnikiem F. i z tego tytułu od dnia 27 października 2015 r. podlega ubezpieczeniom społecznym, w tym dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu. W dniu 14 listopada 2017 r. ubezpieczona urodziła dziecko i od tego dnia do 11 lutego 2019 r. pobierała zasiłek macierzyński, podlegając tylko ubezpieczeniu zdrowotnemu. W czasie korzystania z zasiłku macierzyńskiego stała się niezdolna do pracy z powodu choroby od dnia 8 lutego 2019 r. i w związku z tym od tego dnia do 27 czerwca 2019 r. otrzymywała kolejne zaświadczenia lekarskie o niezdolności do pracy. Wnioskodawczyni składała te zaświadczenia lekarskie do ZUS wraz z wnioskami o zasiłek chorobowy. Do dnia wydania wyroku wnioskodawczyni nie zgłosiła się ponownie do objęcia jej ubezpieczeniem społecznym, w tym dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym, jako osoba współpracująca z osobą prowadzącą działalność gospodarczą.

Sąd Okręgowy, dzieląc stanowisko Sądu pierwszej instancji – powołał się na regulacje określone między innymi w art. 14 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 1265 ze zm. dalej również jako: ustawa systemowa) oraz w art. 11 ust. 1 ustawy – Prawo przedsiębiorców, a także przywołał uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 12 lipca 2019 r., III UZP 2/19. Sąd uznał, że rozpoczęcie pobierania zasiłku macierzyńskiego przez osobę prowadzącą pozarolniczą działalność gospodarczą, która była uprzednio objęta dobrowolnie ubezpieczeniem chorobowym, powoduje ustanie ubezpieczenia chorobowego. Ubezpieczona zaprzestała opłacać składki na dobrowolne ubezpieczenie chorobowe, nie powoływała się na okoliczności dotyczące konieczności zapłaty tych składek, ani nawet nie próbowała opłacić ich choćby po terminie.

Powyższy wyrok Sądu Okręgowego pełnomocnik ubezpieczonej zaskarżył skargą kasacyjną, zarzucając naruszenie następujących przepisów prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.):

„1. art. 14 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych przez jego błędną wykładnię, zgodnie z którą ubezpieczona po zakończeniu pobierania zasiłku macierzyńskiego utraciła dobrowolne ubezpieczenie chorobowe, podczas gdy ubezpieczenie do nie wygasło wskutek pobierania zasiłku macierzyńskiego;

2. art. 11 § 1 ustawy – Prawo Przedsiębiorców przez jego niezastosowanie przy wykładni art. 14 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych i ustalenie, że ubezpieczona po zakończeniu pobierania zasiłku macierzyńskiego utraciła dobrowolne ubezpieczenie chorobowe, pomimo że żaden przepis w sposób wyraźny i nie budzący wątpliwości, takiego skutku nie przewiduje”.

Strona skarżąca wniosła o: „1. zmianę zaskarżonego wyroku przez zmianę wyroku Sądu Okręgowego przez zmianę zaskarżonego wyroku Sądu I instancji i uwzględnienie odwołania przez zmianę zaskarżonej decyzji ZUS i przyznanie zasiłku chorobowego zgodnie z wnioskiem; 2. zasądzenie od organu rentowego na rzecz ubezpieczonej zwrotu kosztów postępowania przed sądem I i II instancji oraz przed Sądem Najwyższym, ewentualnie o: 3. uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Kielcach”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest nieuzasadniona, gdyż nie zawiera bezpośrednich zarzutów dotyczących przedmiotu sprawy, natomiast sformułowane w skardze kasacyjnej zarzuty zawierają istotne błędy redakcyjne, uniemożliwiające adekwatną ocenę kasacyjną.

W myśl utrwalonej judykatury w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych przedmiot rozpoznania sprawy sądowej wyznacza decyzja organu rentowego, od której wniesiono odwołanie (art. 477⁹ k.p.c. i 477¹⁴ k.p.c.), w granicach treści tej decyzji oraz zakresu odwołania (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 marca 2022 r., II UZ 38/21, Legalis). W trzech kolejnych decyzjach ZUS odmówił wnioskodawczyni prawa do zasiłków chorobowych dotyczących stwierdzonych zaświadczeniami lekarskimi niezdolności do pracy z powodu choroby od dnia 8 lutego 2019 r. do 27 czerwca 2019 r.

Podstawą prawną decyzji ZUS z dnia 25 marca 2019 r. oraz dwóch następnych decyzji, przywołaną również w uzasadnieniu wyroku Sądu pierwszej instancji i zaaprobowaną w zaskarżonym wyroku, był: art. 1 ust. 1 i art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2022 r., poz. 1732 ze zm.; dalej jako: ustawa zasiłkowa), zgodnie z którymi świadczenia pieniężne na warunkach i w wysokości określonych ustawą przysługują osobom objętym ubezpieczeniem społecznym w razie choroby i macierzyństwa określonym w ustawie systemowej, a zasiłek chorobowy przysługuje ubezpieczonemu, który stał się niezdolny do pracy z powodu choroby w czasie trwania ubezpieczenia chorobowego. Pełnomocnik wnioskodawczyni nie wykładał w skardze kasacyjnej naruszenia żadnego z tych przepisów.

Zarzut naruszenia „art. 11 § 1” ustawy – Prawo Przedsiębiorców ignoruje fakt, że art. 11 tej ustawy nie ma paragrafów tylko dwa ustępy, natomiast zarzut naruszenia „art. 14 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych” nie zawiera odniesienia się do konkretnego przepisu tego artykułu, co zostanie szerzej opisane w dalszej części uzasadnienia.

Wobec braku w skardze kasacyjnej zarzutów naruszenia prawa procesowego za wiążące należy uznać ustalenia zaskarżonego wyroku (art. 398¹³ § 2 k.p.c.), wynikające z akt ZUS, że wnioskodawczyni została zgłoszona do ubezpieczenia chorobowego jako osoba współpracująca z przedsiębiorcą, który jako płatnik składek zapłacił składki na jej ubezpieczenie chorobowe w styczniu i w lutym 2014 r. od podstawy wymiaru 9.300 zł, a w marcu 1994 r. od podstawy – 5.400 zł; kwoty te stały się podstawą wypłaty wysokich świadczeń z ubezpieczenia chorobowego, w wysokości dwukrotnie wyższej od przeciętnego wynagrodzenia, przez następne lata.

Od 1 kwietnia 2014 r. ubezpieczona otrzymywała bowiem zasiłek chorobowy do 27 października 2014 r.; następnie - zasiłek macierzyński od 28 października 2014 r. do 26 października 2015 r., a potem zasiłki opiekuńcze i chorobowe od 27 października 2015 r. do 23 sierpnia 2016 r. Od 10 listopada 2016 r. znów korzystała z zasiłków chorobowych i świadczeń rodzinnych, a od 14

listopada 2017 r. do 11 lutego 2019 r. ZUS wypłacał jej zasiłek macierzyński (z tytułu urodzenia kolejnego dziecka).

Przedmiotem sporu w sprawie objętej skargą kasacyjną było prawo do zasiłków chorobowych dotyczących wielu zwolnień lekarskich od pracy, z których pierwsze zostało wystawione na okres rozpoczynający się trzy dni przed upływem okresu wypłaty zasiłku macierzyńskiego, a mianowicie od 8 lutego 2019 r. do 27 czerwca 2019 r. Przepisy ustawy zasiłkowej nie przewidują możliwości jednoczesnej wypłaty zasiłku macierzyńskiego i zasiłku chorobowego.

Jednym z warunków prawa do zasiłku chorobowego jest, stosownie do art. 1 ust. 1 ustawy zasiłkowej, podleganie ubezpieczeniu społecznemu w razie choroby i macierzyństwa określonego w ustawie systemowej, jednak weryfikacja tej przesłanki w sprawie o zasiłek chorobowy nie powoduje zmiany przedmiotu sprawy ze sprawy o zasiłek w sprawę o podleganie ubezpieczeniu społecznemu. Taka próba konwersji w skardze kasacyjnej przedmiotu zaskarżenia obarczona jest ponadto wadą w postaci braku przywołania konkretnego przepisu, gdyż wyeksponowany w niej „art. 14” ustawy systemowej miał w czasie wydawania decyzji ZUS następujące ustępy: 1, 1a, 2, 2a, 3, które dotyczyły różnych sytuacji. Przykładowo ust. 2 tego artykułu stanowił, że ubezpieczenia emerytalne i rentowe oraz chorobowe, o których mowa w ust. 1, ustają: od dnia wskazanego we wniosku o wyłączenie z tych ubezpieczeń, nie wcześniej jednak niż od dnia, w którym wniosek został złożony (pkt 1); od pierwszego dnia miesiąca kalendarzowego, za który nie opłacono w terminie składki należnej na to ubezpieczenie - w przypadku osób prowadzących pozarolniczą działalność i osób z nimi współpracujących, duchownych oraz osób wymienionych w art. 7; w uzasadnionych przypadkach Zakład, na wniosek ubezpieczonego, może wyrazić zgodę na opłacenie składki po terminie, z zastrzeżeniem ust. 2a (pkt 2); od dnia ustania tytułu podlegania tym ubezpieczeniom (pkt 3).

Przytoczenie podstaw kasacyjnych wymagało wskazania konkretnych przepisów, których naruszenie skarżący zarzuca. Odnosnie do podstawy określonej w art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c., przyjmuje się, że konieczne jest oznaczenie naruszonych norm prawa materialnego oraz postaci ich naruszenia, w przypadku podstawy określonej w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. należy wskazać konkretne przepisy

postępowania, które miały ulec naruszeniu i wpływ, jaki naruszenie to mogło wywrzeć na wynik sprawy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 stycznia 2022 r., I CSK 106/22, Legalis).

Zarzut skargi kasacyjnej naruszenia „art. 14 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych przez jego błędną wykładnię, zgodnie z którą ubezpieczona po zakończeniu pobierania zasiłku macierzyńskiego utraciła dobrowolne ubezpieczenie chorobowe, podczas gdy ubezpieczenie do nie wygasło wskutek pobierania zasiłku macierzyńskiego” został zredagowany niestarannie i trzeba się domyślać, czego dotyczy fragment: „podczas gdy ubezpieczenie do nie wygasło”; pewne rozwinięcie tego zarzutu znajduje się w uzasadnieniu skargi kasacyjnej przez przywołanie między innymi art. 14 ust. 2 pkt 3.

Co do zasady tak przedstawiony zarzut jest nieuzasadniony w świetle uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2019 r., III UZP 2/19 (OSNP 2020 nr 1, poz. 8), zgodnie z którą rozpoczęcie pobierania zasiłku macierzyńskiego przez osobę prowadzącą pozarolniczą działalność, która uprzednio została objęta dobrowolnie ubezpieczeniem chorobowym, powoduje ustanie ubezpieczenia chorobowego (art. 9 ust. 1c w związku z art. 14 ust. 2 pkt 3 w związku z art. 11 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych). Ustawodawca – wyszczególniając w art. 11 ustawy systemowej osoby, które podlegają ubezpieczeniu chorobowemu – nie przewidział możliwości podlegania temu ubezpieczeniu w odniesieniu do osób podlegających dobrowolnym ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym oraz w związku z pobieraniem zasiłku macierzyńskiego albo zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego. To oznacza, że w sytuacji określonej w art. 9 ust. 1c ustawy systemowej z mocy prawa ustaje tytuł do podlegania dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu, ponieważ nie jest możliwe wówczas podleganie z tytułu prowadzonej działalności pozarolniczej obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym.

W okresie otrzymywania pierwszego i drugiego zasiłku macierzyńskiego wnioskodawczyni nie podlegała więc dobrowolnemu ubezpieczeniu chorobowemu, przez co (w myśl ogólnej reguły) nie mogła nabyć po tych okresach prawa do zasiłków chorobowych bez złożenia wniosku o ponowne objęcie dobrowolnym

ubezpieczeniem chorobowym. W uzasadnieniu cytowanej uchwały zawarto sugestię, że obowiązkiem organu rentowego, wynikającym z art. 8 i 9 k.p.a., jest pouczenie osoby prowadzącej pozarolniczą działalność, że z chwilą objęcia jej obowiązkowym ubezpieczeniem emerytalnym i rentowymi z tytułu pobierania zasiłku macierzyńskiego jej dobrowolne ubezpieczenie chorobowe ustaje, a ponowne objęcie tym dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym w związku z prowadzoną pozarolniczą działalnością może nastąpić po zakończeniu pobierania zasiłku macierzyńskiego, co wymaga jednak złożenia stosownego wniosku (art. 11 ust. 2, art. 14 ust. 2 pkt 3 i art. 36 ust. 3 i 5 ustawy systemowej).

Mimo że uchwała ta została wydana przed dniem wydania wyroku przez Sąd pierwszej instancji, ubezpieczona ani płatnik składek nie złożyli po zakończeniu pobierania zasiłku macierzyńskiego wniosku o objęcie dobrowolnym ubezpieczeniem chorobowym; z ewentualnym wnioskiem o zezwolenie na zapłatę składki po terminie.

Zwrócić należy uwagę, że wnioskodawczyni pierwotnie została zgłoszona do ubezpieczenia jako osoba współpracująca z przedsiębiorcą; nie mają do niej wprost zastosowania przepisy ustawy z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 162). W art. 11 ust. 1 tej ustawy sformułowano zasadę *in dubio pro libertate*, która w rzeczywistości jest zasadą przyjaznej interpretacji przepisów. W przypadku, gdy przedmiotem postępowania przed organem jest nałożenie na przedsiębiorcę obowiązku bądź ograniczenie lub odebranie uprawnienia, a w sprawie pozostają wątpliwości co do treści normy prawnej, wątpliwości te są rozstrzygane na korzyść przedsiębiorcy. Zasada ta nie oznacza, że ilekroć pojawiają się różne rozumienia normy prawnej, niezależnie od poprawności argumentacji, to zawsze należy stosować taką wykładnię prawa, jaka okazuje się być na korzyść przedsiębiorcy. Zasada ta będzie mieć zastosowanie dopiero wówczas, jeśli mimo dokonania poprawnej metodologicznie i logicznie wykładni przepisu pozostaje kilka wyników wykładni, które mogą być uznane za prawidłowe. Zasada wyrażona w art. 11 ust. 1 Prawa przedsiębiorców powinna być stosowana dopiero na ostatnim etapie wykładni, pełniąc funkcję dyrektywy kierunku interpretacji, a nie funkcję metody wykładni prawa, wyprzedzającej inne metody

(por. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 24 listopada 2021 r., II GSK 2028/21, Legalis).

W ocenie Sądu Najwyższego, w sprawie o zasiłek chorobowy uwzględnienie zarzutu naruszenia art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców nie jest możliwe bez powiązania z zarzutem naruszenia konkretnego przepisu ustawy zasiłkowej.

W tym kontekście należy wskazać, że stosownie do art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy systemowej obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym podlegają, z zastrzeżeniem art. 8 i 9, osoby fizyczne, które na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej są osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność oraz osobami z nimi współpracującymi, natomiast art. 8 pkt 11 tej ustawy stanowi, że za osobę współpracującą z osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność oraz z osobami fizycznymi, wskazanymi w art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. - Prawo przedsiębiorców, o której mowa w art. 6 ust. 1 pkt 4-5a, uważa się małżonka, dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione, rodziców, macochę i ojczyma oraz osoby przysposabiające, jeżeli pozostają z nimi we wspólnym gospodarstwie domowym i współpracują przy prowadzeniu tej działalności; nie dotyczy to osób, z którymi została zawarta umowa o pracę w celu przygotowania zawodowego.

W ocenie Sądu Najwyższego, rozpoznającego obecną skargę kasacyjną, podleganie ubezpieczeniom społecznym przez osobę współpracującą, w myśl zacytowanych przepisów, zależy nie tylko od ciągłego prowadzenia pozarolniczej działalności przez przedsiębiorcę, ale również od ciągłego pozostawania we wspólnym gospodarstwie domowym z członkiem rodziny (będącym przedsiębiorcą) oraz od wykonywania istotnych dla działalności gospodarczej czynności mających bezpośredni związek z przedmiotem działalności gospodarczej oraz cechujących się systematycznością, stabilnością, długotrwałością i częstotliwością podejmowanych prac (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 stycznia 2009 r., II UK 134/08, OSNP 2010 nr 13-14, poz. 170). W przypadku wykonywania pracy tylko okazjonalnie lub w przypadku zmiany miejsca zamieszkania osoby współpracującej przestaje ona podlegać ubezpieczeniom społecznym z tytułu współpracy.

Szczególna regulacja art. 9 ust. 1c ustawy systemowej przewiduje, że w sytuacji, gdy osoby prowadzące pozarolniczą działalność spełniają jednocześnie warunki do objęcia ich obowiązkowo ubezpieczeniem emerytalnym i rentowymi z tytułu pobierania zasiłku macierzyńskiego, to podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pobierania zasiłku macierzyńskiego. Mogą one jednak dobrowolnie, na swój wniosek, być objęte ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi także z pozostałych, wszystkich lub wybranych, tytułów. Ustaje zatem obowiązek ubezpieczenia emerytalnego i rentowego z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności. Dopiero po zakończeniu okresu pobierania zasiłku macierzyńskiego ustaje zbieg tytułów do objęcia obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi, a osoba nadal prowadząca pozarolniczą działalność zostaje z mocy prawa objęta tym ubezpieczeniem na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy systemowej.

W przypadku osoby współpracującej reaktywacja obowiązkowego ubezpieczenia emerytalnego i rentowego zależy od podjęcia przez taką osobę, po zakończeniu pobierania zasiłku macierzyńskiego, istotnych dla działalności gospodarczej czynności mających bezpośredni związek z przedmiotem działalności gospodarczej, a także od kontynuacji wspólnego zamieszkiwania z przedsiębiorcą, co może podlegać weryfikacji przez ZUS oraz sądy ubezpieczeń społecznych. Ocena tych przesłanek przemawia za potrzebą ponownej analizy stanu faktycznego po zakończeniu pobierania zasiłku macierzyńskiego przez osobę współpracującą z przedsiębiorcą odnośnie do ubezpieczeń społecznych obowiązkowych i dobrowolnego ubezpieczenia chorobowego. Brak wniosku o objęcie ubezpieczeniem chorobowym po ustaniu ubezpieczenia społecznego z innego tytułu (na przykład z tytułu otrzymywania zasiłku macierzyńskiego) – co do zasady - uniemożliwia przyznanie prawa do zasiłku chorobowego po zakończeniu wypłaty zasiłku macierzyńskiego (art. 6 ust. 1 pkt 5 ustawy systemowej w związku z art. 11 ust. 2 ustawy systemowej i art. 6 ust. 1 ustawy zasiłkowej). W skardze kasacyjnej nie wyeksponowano kwestii właściwego pouczenia. Wobec braku ustaleń w tym zakresie i braku zarzutów w skardze kasacyjnej pozostaje ona poza zakresem oceny w postępowaniu kasacyjnym; podobnie jak - nie ujęta w skardze kasacyjnej – prawna możliwość nabycia prawa do zasiłku chorobowego w sytuacji, gdy

stwierdzona w zaświadczeniu lekarskim niezdolność do pracy rozpoczęła się w okresie otrzymywania zasiłku macierzyńskiego i jest nieustannie kontynuowana przez szereg następnych miesięcy (ewentualne zastosowanie art. 43, art. 48a-50 ustawy zasiłkowej w stanie prawnym obowiązującym w latach 2017 - 2019).

Mając powyższe na względzie Sąd Najwyższy orzekł jak w wyroku na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

[as]